

kompozicija, dialog, jezik, pisatelj itd.)* Če bi vsaka ali vsaj vsaka druga številka prinesla po en sam primer take obravnave obveznih literarnih del, bi v kratkem prišli do priročnikov, ki bi gotovo izboljšali kvaliteto našega pouka slovenščine.

Nekateri sicer mislijo, da bi bilo najbolje, če bi bila taka navodila dodana že kar vsakemu posameznemu zvezku Kondorja. A ker se učitelji kaj radi strogo drže takih navodil in sami premalo premišljajo o metodi dela, se mi zdi, da je bolje, če jih tam ni. Tudi za dijake je bolje, da nimajo že ob tekstu nekakšne šablone, temveč da sami premišljajo o prebranem. Morda bi Mladinska knjiga kasneje, ko bi se nabralo v zvezkih Jezika in slovstva več takih izkušenj, te izdala v posebnih brošuricah, ki bi rabile učiteljem kot napotilo za njihovo delo. S. M.

OBČNI ZBOR SLAVISTIČNEGA DRUŠTVA

Dne 18. maja 1958 je bil v slavističnem seminarju v Ljubljani ob razmeroma lepi udeležbi 20. redni letni občni zbor Slavističnega društva z običajnim dnevnim redom. Počastitvi obeh v minulem letu umrlih častnih članov — častnega predsednika društva prof. Nahtigala in profesorja W. K. Matthews-a iz Londona — je sledilo poročilo predsednika prof. Janka Jurančiča. To je poudarilo glavno dejavnost društva v preteklem letu — prireditve zborovanja v Novem mestu in Dolenjskih Toplicah z zelo kvalitetnimi referati, ki je združilo skoraj vse slovenske slaviste, in sodelovanje na II. jugoslovanskem slavističnem kongresu v Beogradu. Nagradi iz Kidrič-Prijateljevega sklada za najboljši literarnozgodovinski slovenistični deli sta bili podeljeni prof. Janku Čaru in abs. slav. Jožetu Ftičarju. Iz poročil drugih odbornikov je bilo spoznati, da tudi drugo društveno delo ni nazadovalo, le strokovna predavanja v Ljubljani so se zaradi jesenskih zborovanj začela nekoliko pozno. Slavistična revija je bila pripravljena za tisk dvakrat: letnik 1957 kot Nahtigalov zbornik, prvi snopič letnika 1958 kot zbornik referatov za moskovski kongres. Revija Jezik in slovstvo bo kljub finančnim težavam izhajala dalje, čeprav v nekoliko skrčenem obsegu.

Za novega predsednika je bil izvoljen univ. prof. dr. France Tomšič; odborniki so v glavnem ostali isti.

Na občnem zboru je bil ustanovljen Nahtigal-Ramovšev sklad, iz katerega bi se vsako leto podeljevale nagrade za najboljša slovenistična jezikoslovna dela; članstvo je vabljeno, da prispeva v ta sklad kakor tudi v Kidrič-Prijateljevega, ki je že popolnoma izčrpan, tako da društvo podeljuje nagrade iz svojih sredstev. Sklepnjeno je bilo tudi povečanje članarine od 100 na 200 dinarjev na leto. Če bodo sredstva, bo novi odbor spomladi 1959 priredil slavistično zborovanje s primorsko tematiko v Portorožu, združeno s prihodnjim letnim občnim zborom. M. K.

Slovniske in pravopisne drobtine

ZA KOGA NEKI PIŠEMO?

Mnogi zapiski v JiS, posebno med slovniskimi in pravopisnimi drobtinami, obravnavajo napake našega pisanja, predvsem pač časninarskega. Ko jih prebiram in redno berem tudi liste, vidim zmerom iste napake, kako se ponavljajo, in sodim, da jih zlepa ne bo noben članek odpravil. Zakaj pač ne? — Ali berejo JiS tudi tisti, ki bi ga prav gotovo morali, ravno tako kakor morajo vestni sekretarji podjetij brati uradne liste? Dvomim. Ali kak stavec v tiskarni prebira JiS? Ali ve zanj? Ali redni sodelavci dnevnikov mislijo na pravopis in na svoje izpopolnjevanje? Sleherni dan nam nasujejo člankov, ki jih prebirajo bralci od vzhoda do zahoda pa od poklica do poklica. V nekaterih ni niti toliko vestnosti ali odgovornosti do jezika, kolikor je zahteva profesor slovenščine od prvošolca. Take napake me

* Posamezni članki naj bi ne presejali pet strani, tipkanih s presledkom, kar naj bo obvezna norma tudi za vse druge prispevke za jezikovnega, literarnozgodovinskega in metodološkega področja. Pisce prosimo, naj nam čimprej sporočijo, katera literarna dela mislijo obdelati in do kdaj, da ne bo nepotrebne kolizije.

res bodejo. Saj so jih že mnogi pokazali in obsodili v člankih. A kakor je videti, so to le registracije, ne pa terapija. Ali bomo kdaj nehali pisati o *pristopanju k delu*? Ali bomo kdaj nehali *koristiti letne dopuste* in razne popuste? Najbrž nikoli. Ali bomo zato morali vso tako rabo in zlorabo prej ali slej legalizirati po besednjakih in slovnica? Mislim, da vendarle ne! Ali se bo sodelavec dnevnikov in listov, ki se mu take rabe kopicijo, kdaj zavedel, da seje grdo seme pačenja našega jezika? Ali ni strašno, če kar naprej beremo besede *razstopina*, *razstaliti*, *razstegniti*, ko moramo vendar vedeti, da imamo glagole topiti, taliti itd.

Ali naj torej take reči obravnavamo dan na dan? Te resnice spadajo vendar v šolo, k šolski uri, in sicer precej zgodnji. V listu naj bi prostor ostal za kaj drugega. Tudi za pravopis tujih jezikov ne, da bi namreč opozarjali na napake, ki mečejo senco na marsikoga, če beremo: *To bee or not to bee*. Če že naročniki oglasov ne morejo biti vsi učeni, pa morajo vsaj uredniki znati in vedeti nekaj več kot le hruške peči, da ne bodo v svojih listih pisali o *izpravnih* avtomobilih, *weekend-hišicah*, motorjih *Triumpf*, avtih *Olimpya* pa o *waterpoolu*, *Dawisovem* pokalu in *Gorskem kotorju*. Pa seveda neizogibni *izkati*, *izkren* ob *iskopati*. Preveč je tega, da bi mogli vse naštevati.

Odgovorni naj vendar berejo tudi o jeziku, da bodo lahko pazili vsak na svojem področju. Tisk stane denar, zato naj bo vsestransko koristen. F. Vernik

DOKLER IN DOKLER NE

Napake v rabi prislova dokler niso redke. Časovni prislov dokler z nedovršnim glagolom pomeni, da je dejanje v odvisnem stavku istočasno z dejanjem glavnega stavka. Dokler je drevo mlado, ga lahko upogneš. Namesto tega bi lahko rekli: kakor dolgo je drevo mlado. Dokler ne z dovršnim glagolom pa pomeni, da traja dejanje glavnega stavka le dotlej, ko se prične dejanje odvisnega stavka. Počakaj, dokler se ne vrne oče! To se pravi: Počakaj tako dolgo, da se vrne oče! Ali: Počakaj dotlej, da se vrne oče. Prav pa je tudi stavek v obliki: Počakaj, da se vrne oče!

V starejši književnosti imamo v tem pomenu včasih dokler brez ne. V Prešernovem sonetu »Hrast, ki vihar na tla ga zimski trešne« se glasita zadnja dva stiha: Bolj dan na dan brli življenja sveča, dokler ji reje zmanjka in ugasne. Na drugem mestu pa imamo tudi pri Prešernu v takem primeru dokler ne, kot terja današnja raba: Kako lepo se rosa bliska, dokler jutra hlad ne mine. Ivan Tominec

ALI STE PRIŠEL (PRIŠLA)?

Zgoraj navedena napaka v našem vikanju se je v zadnjem času pri našem izobraženstvu zopet precej razpasla. Prvi jo je grajal R. Kolarič v svojem Jezikovnem rešetu 1931 na str. 83, medtem ko je šel Breznik tudi v svoji zadnji SS IV iz 1934 molče mimo nje. Kolarič je namreč pravilno ugotovil, da mora biti pripadajoči deležnik ali pridevnik v množini, ako je pomožnik v množini, torej bi se moral gornji primer pravilno glasiti: ali ste prišli, in to za oba spola, tako moški kakor ženski, kajti v slovenščini vikamo v moškem spolu tudi ženske.

Naj nam to trditev poleg živega ljudskega govora potrde tudi naši pisatelji! Vodnik: Nato rečeta pogorelca (kmetu): »Kako je to, da ste bili na hlapca zavolj ene majhne reči tako hudi, ker ste proti ubogim vendar dobri?« Levstik: »... zatorej, če bode te suktnjo dali meni... Žirovnik je suktnjo zaslužil, ter nadejam se, da mu je ne bode te kratili...« Jurčič: »Kaj ste tako zamaknjeni, Helena.« Kersnik: »Zatoženi ste, da ste prosjačili po hišah.« (Vrbanoj Ančki.) Tavčar: »Ko bi le vi take otroke imeli!« Cankar: Pisar mu je odgovoril mirno: »Kaj ste vi dosegli, prijatelj, ko ste šli in ste zabodli človeku nož v hrbet?« Takih in podobnih dokazov bi seveda lahko navedli na tisoče.

Edino izjemo nahajamo v zahodnih narečjih in zato tudi pri Janezu Svetokriškem. Fr. Tomšič navaja v svoji disertaciji *Sacrum promptuarium* in knjižna slovenščina tole: Pri tako imenovanem vikanju stoji predikat sicer v 2. osebi pl., particip oz. povedkovo določilo pa v singularu, kar je v skladu z zahodnimi narečji: bodite potroštan Gospud Vicari IV, 78, se bote čudila IV, 135. Iz znane pridige na Noviga lejta dan pa lahko dodamo še primere: Ah gospud! Zakaj nejste poprej

prišel... Nikar, vsaj nejste še tako stara inu grda, de bi kateri še vas ne vzel... Ste kaj dolžan... Toda tudi pri njem najdemo tu pa tam pravilno rabo v množini: bote slavu dali tej vaši prijatelci... Gospud, jo bote mogli zapustiti... V zahodnih narečjih je ta neslovenska raba nedvomno nastala po vplivu italijanščine, ki v nji ostane povedkovo določilo ali deležnik za vse spole in števila v moškem spolu ednine: ho amato, abbiamo amato, avevano amato. Prejšnje slovnice ugotavljajo za italijanščino, da so deležnik vendarle lahko vezali z objektom: ho comprato la casa ali ho comprato la casa, v novejšem času so pa to opustili.

Po Kolariču je St. Bunc v svojem Pregledu slovnice slovenskega knjižnega jezika 1940 na str. 98 sicer pritegnil Jezikovnemu rešetu, toda pristavil je: »V navadi je tudi logično vezanje osebka s povedkovo besedo, ki stoji v ednini in razlikuje oba spola: Kaj ste tako žalostna, ali se še niste potolažila? — Bodite tako ljubezniv in mi povejte!« Vse naslednje slovnice pa so šle mimo tega dovoljenja in odločno obsodile to neslovensko rabo: tako SS III/IV (1940, str. 115) ugotavlja: Kadar govori preprosti človek o osebah, ki jih posebno spoštuje, postavlja povedek v množino moškega spola: »Mati so mi spekli pogačo za na pot.« Pomni! Napačno je: Kaj ste rekel (gospod), rekla (gospa)? namesto: Kaj ste rekli, gospod (gospa)? Dobešedno je to ponovila SS iz 1947. Najnovejša SS iz 1956 (Bajec-Kolarič-Rupel) govori podobno na str. 287: Kadar govorimo (torej vsi, ne samo preprosti človek!) z osebami, ki jih posebno spoštujemo ali ki z njimi nismo domači, jih vikamo, to je, stavimo v 2. osebo množine moškega spola. N. pr. Vi, tovariš Marko, pridite k telefonu! Tovarišica učiteljica, ko boste končali pouk, se oglasite, prosim, v pisarni! Pomni! Napačno je: Kaj ste rekel (rekla)? namesto: Kaj ste rekli?

IZ vsega povedanega je povsem jasno, kaj je slovensko in kaj naše slovnice odločno zahtevajo. Če torej vikamo, vikajmo po domače, kakor naš preprosti človek, in otresimo se polovičarskega izražanja!

Fr. Jesenovec

TUJKE IN LOKALIZMI V LEPOSLOVJU

Bralca ne ovirajo tujke v znanstvu, tehniki in strokovnem slovstvu, kjer si avtor ne more brez njih pomagati, zlasti ne brez originalnih strokovnih terminov, ki jih še ni v našem jeziku. Toda v leposlovju tujke jezik le kvarijo. V romanu so tujke že tako redke, a še te so največ udomačene; v pesništvu jih je še manj. Toda v ljudski povesti se udomačene tujke in lokalizmi kar dobro prilegajo, medtem ko so »učene« tujke v njej nekako smešne.

Pretehtajmo nekaj udomačenih tujk po njihovi simbolični moči, pomenu in namišljeni izrazni vrednosti.

Bajta je zaničljiv izraz za kočjo; *fant* je krepkejši od mladeniča; *gmajna* je neočiščen, neotrebljen pašni svet, ki mu rečemo v boljšem pomenu tudi pašnice; *grunt* močnejše zveni in je premožnejši ko posestvo; *kamižola* je kmetska, suknjič prazničen in gosposki; *peza* se rabi bolj simbolično, teža stvarno; *štala* za govedo je temna, zagnojena, hlev za govedo in konje je lepši, štali dajemo nekaj manjvreden pomen; za *žehto* je parnja primeren izraz, toda ne izraža tega, kar žehta, kjer se že v izrazu občuti milnato izparevanje; *žida* je dražja ko svila in težja.

Barikada zveni nedvomno močnejše od zgrade, v barikadi je revolucionaren prizvok; za *bestijo* je živina premil izraz, je torej bestija krutejša od živine, v bestiji je že prizvok stekle živali; *demon* je gozljivejši od zlega duha; *fijakar* je mož na kočiji, a izvošček spominja na postreščka z ročnim vozičem; za *imperij* zveni cesarstvo prešibko; *interesantno* je zanimivejše kot zanimivo; za *kanal* imamo slovenske izraze prekop, pretok, preliv, vodotok, toda votlo zveni le kanal; *karakter* na zunaj priteguje, a značaj notranje prijetneje vpliva, je blagoglasen; *karta* in *kartanje* je udomačeno, toda vozno karto le utegne izpodrinuti vozni listek; za *kliko* nimamo kaj primernega, svojat je le prehuda; zarota ali spletko lahko brez škode izpodrine tujko *komplot*; *nacionalen*, *nacionalist* ima za nas borbeni prizvok, naroden, narodnjak je plehek, a *nacija* bi označili v SP z zvezdico; za *odij*, *odiozen* bosta močnejša naša sovraštvo in mržnja; *pakt* izraža nekaj, kar drži, zanj je naša pogodba preplehka; v *poeziji* občutim več melodije ko v pesništvu; *prepotenten* je udarno izraženo, njemu po robu bi postavili preobjestneža prej ko premogočneža; za *revolucijo* je prevrat precej izdaten, a le prešibek, v revoluciji občutim rušenje, grmenje, v prevratu le nasilen prevzem oblasti; za *vagon* nimamo slovenskega izraza, železniški voz je le opis izraza vagon.

Lokalizmi so za ljudsko povest posebno značilni. Na primer: Martinek je bešter, Franček je brihten, Lenči je fletna, Andrejec je glemavec (lenuh), Anže je mulec, Mihelca je mula. Fletno jo je vprašal, brihtno ga je pogledala.

Vulgarizmi leposlovja ne kvarijo, če niso vsiljivi in jih uporabljamo le poredkoma in na pravih mestih. Ob pogostejšem ponavljanju utegujejo postati omladni. Leposlovju so v ukras tudi kletvice, če ne zvene prostaško. Ob kletvici »tavžent hudičev« se ukrešejo iskre, s plašilom »tisoč vragov« ne splašiš niti zajca. *Ivan Matičič*

Opomba. Uredništvo se nikakor ne strinja z vsem, kar je v članku napisanega; vendar ga priobčujemo prav zato, da se vidi, kako različni so pogledi posameznikov na besedišče, na zven besed. Vsakdo ima svoj okus in svoje simpatije, od pisateljeve osebnosti pa je odvisno, kako jih zna uveljaviti. *A. B.*

JERNEJ — NUŽEJ

Zamejski Slovenec nam piše: »Koroški Slovenci poznajo Jerneja samo iz litanij, sami pravijo Nužej. To je ljudski izraz in ga lahko uporabljamo tudi v pismenem jeziku. Saj tudi Finžgar piše gorenjske besede, pa če so drugim slovenskim narečjem še kako tuje. Nužej samo zato še ni uveden v pismeno slovenščino, ker ni piscev, ki bi ga uvedli. A da jih ni, so krive razmere. Če se slovenski jezik zanemarja v šolah, ne moremo imeti piscev.«

Mnenje jezikoslovcev je, da je Nužej lepo domače ime. Iz Bartholomaeus je nastal Paternevž, kakor še govore stari ljudje, nato Paternůž (primeri priimek Paternů). Osebna imena se v vsakdanji govorici rada krajšajo. Tako smo dobili ime Nuž, ki je privzelo znano koroško-gorenjsko ljubkovalno pripono -ej in se danes glasi Nužej kakor Tonej, Tinej in podobno. *A. B.*

NEKAJ PRIPOMB K SP

1. Pri tujkah, izposojenih iz latinščine, s konzonantnima skupinama *sp* in *st* razlikuje SP »poljudne« izraze, ki jih piše s *šp* in *št*, od izrazov s pretežno znanstvenim značajem, ki jih piše po izvorni latinski obliki. Zdi se mi, da taka delitev ni prepričevalna. Če je pravilno *inštitut*, zakaj ne tudi *inšpicient*, *inštalater*, *špecialist*, *špediter*, *štatist*? Druga možnost bi bila, da pišemo vse te tujkve v izvorni obliki, torej s *sp* in *st*.

2. V slovarju piše Galileo Galileija, po t. 34 b bi bil roditelj Galileia.

3. Na str. 867 je naveden vesemir z zvezdico, na str. 303 pa brez nje.

4. *Pletnja* je po SP véliki čoln s streho na Blejskem jezeru. Beseda je po vsi verjetnosti iz nem. Platte = plovilo s ploskim dnom. Izraz so nemara prinesli na Gorenjsko briksenški priseljenci in ga je gorenjska govornica prevzela v obliki *pletna* in ne *pletnja* (primer ketna iz Kette). *Vladimir Naglič*

ŠE NEKAJ ARABSKIH IMEN

Abdel ni ime in se zato ne sklanja; ustreza nemškemu »Sklave des« ali francoskemu »esclave, serviteur du«. — V pojasnilo: »ein Sklave« je po arabsko »abdun«, »der Sklave« pa »abdu«; »der Mächtige« je »alqádiru« (člen pišejo Arabci skupaj s samostalnikom), roditelj »des Mächtigen« pa »alqádiri«; »der Sklave des Mächtigen« pa je »abdu 'lqádiri«, pri čemer prvi samostalnik, od katerega je odvisen roditelj, ne sme imeti člena. V navadnem govoru se končnici u in i ne izgovarjata in tako pridemo do imena Abd el Qadir ali Abdelqader ali celo Abdel Kader. Podobno »abdu 'lláhi« ali Abdelláh ali Abdulláh (služabnik boga), »abdu 'rrahmáni« ali Abdurrahmán (služabnik usmiljenega), in ne navsezadnje Abdel Nasr (služabnik orla).

Sudán; prestolnica Sudana je *Hartúm*; njegov prejšnji ministrski predsednik je bil *Abdulláh Halíl*.

Rašid (pravičen), *Hasún* (zelo lep).

Nekemu egiptovskemu časniku je ime *Ahbár el Jawm* ali *Ahbar el Jom*, kar pomeni »novice dneva« ali »današnje novice«. *Dragotin Skrinar*